

kın iddialar ileri süren Askerimükremlerdeki Himâriyye de Mu'tezile ve Kaderiyye Gâliyyesi'nden sayılmıştır.

Hulûl ve ittihad gibi düşünceler ileri süren bazı tasavvuf erbabı ve özellikle Hallâc-ı Mansûr'a mensup olan Hallâciyye, Allah'ın güzel yüzlü insanlara hulûl etmesi sebebiyle onlara secde etmenin gerekli olduğunu söyleyen Hulmâniyye Gâliyye'den sayıldığı gibi harflere kutsiyet atfeden, harflerde gaybî mânaların gizli olduğunu belirten Hurûfîlik ve bünyesinde tenâsûhe yer veren te-lakkiler de bu gruba dahil edilebilir.

Muhtelif gâli fırkalarının İslâm daire-
sinin içinde mi yoksa dışında mı kaldığı-
nı tesbit ederken kendilerine nisbet edi-
len görüşleri gerçekten benimseyip be-
nimsemediklerine ve ayrıca aşırılık dere-
cesine dikkat etmek gerekir. Genellikle
Sünnî ve mutedil Şîî âlimleri onların İslâm'a mensubiyet iddia eden, fakat müs-
lüman olmayan gruplar olduğu nokta-
sında birleşmişlerdir (ayrıca bk. GULÜV).

İtikadî mezhepler konusunda eser yazan müellifler, Gâliyye'ye ait görüşleri de diğerleriyle birlikte ele alıp incelemişlerdir. Bu konuda kaynaklarda adı geçen en eski monografiler, Ebû Sehl en-Nevbahtî (İbnü'n-Nedîm, s. 225) veya Hasan b. Yahyâ (Hasan b. Mûsâ olmalıdır) en-Nevbahtî (İbnü'l-Cevzî, s. 97) ve Sa'd b. Abdullah el-Kummî'ye nisbet edilen, ancak günümüze ulaşmayan *Kitâbü'l-Red'ale'l-gulât* adlı eserlerdir. Hasan b. Mûsâ en-Nevbahtî'nin *Fıraku's-Şi'a* (İstanbul 1931; Necef 1355/1936) ve Sa'd b. Abdullah el-Kummî'nin *el-Maḳâlât ve'l-fıraḳ* adlı eserlerinde Gâliyye'nin düşünceleri geniş bir şekilde ortaya konulmuştur. Her üçü de Şii kelâmcılarından olan bu müelliflerden sonra eldeki en eski Sünnî kaynak Ebû'l-Hasan el-Eş'arî'nin *Maḳâlâtü'l-İslâmiyyîn*'idir (Wiesbaden 1960). Abdülkâhîr el-Bağdâdî'nin *el-Farḳ beyne'l-fıraḳ*'ı (Kahire 1328/1910) ve İbn Hazm'ın *el-Faṣṣḥ*'ı (I-V, Cide 1402/1982, 2. bs.) Gâliyye'nin düşüncelerini ele alan, kaynaklarını araştıran ve reddine dair fikirleri ihtiva eden çalışmalardır. Muhammed b. Mâlik el-Hammâdî'nin *Keşfü esrârî'l-Bâtıniyye* (Kahire 1939) ve Muhammed b. Hasan ed-Deylemî'nin *Beyânü mezhebi'l-Bâtıniyye* (İstanbul 1938) adlı eserleri, bâtinî gâlîlerin düşüncelerini reddeden monografilerdir. Şehristânî'nin *el-Milel ve'n-nihâl*'i ile (Kahire 1395/1975) İbnü'l-Cevzî'ye ait *Telbisü İblîs*'in (Kahire 1368) konuyla ilgili bölümleri önemli bilgiler

ihtiva etmektedir. Çağdaş müelliflerden Ali Sâmî en-Neşşâr'ın *Neş'etü'l-fikrî'l-felsefî fi'l-İslâm*'ının (Kahire 1977) II. cildi, Yûsuf Dervîş Gavânime'nin *Gulâtû's-Sî'ati'l-Bâtniyye fî bilâdi's-Şâm* (Amman 1401/1981), Fethî Muhammed ez-Zağbî'nin *Gulâtû's-Sî'a* (Tanta 1409/1988), Abdurrahman b. Muallâ el-Luveyhik'in *el-Gulûv fi'd-dîn*, Rainer Freitag'ın *Seelenwanderung in der Islamischen Hâresie* (Berlin 1985) ve Matti Moosa'nın *Extremist Shiites. The Ghulat Sects* (Syracuse 1988) adlı eserleri bu konuya dair önemli çalışmalardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, I, 215, 347; Nevbahtî, *Fıraku's-Sî'a*, s. 19-63; Es'arî, *Maḳālât* (Ritter), s. 5-16, 46; Taberî, *Târîḫ* (Ebû'l-Fazl), VI, 103-104; Ebû Hâtîm er-Râzî, *Kitâbü'z-Zîne* (Abdullah Sellûm es-Sâmerrâî, *el-Ġulûv ve'l-fıraku'l-Ġâliyye* içinde), Bağdad 1982, s. 286-312; Malatî, *et-Tenbîḫ ve'l-red*, s. 18-33; İbn Bâbeveyh el-Kumrî, *Risâletü'l-îtikâdâtü'l-İmâmiyye* (trc. Ethem Ruhi Fiğlalî), Ankara 1978, s. 114-115; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Teceddûd), s. 225; Kâdî en-Nu'mân, *De'â'imü'l-İslâm* (nşr. A. Ali Asgâ Feyzî), Kahire 1985, s. 49; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîḫ*, V, 124-134; Ebû'l-Alâ el-Maarîrî, *Risâletü'l-ğufrân* (nşr. Âişe Abdurrahman), Kahire 1397/1957, s. 457; Hârizmî, *Mefâtîḫü'l-ʿulûm* (nşr. İbrâhîm el-Ebyârî), Beyrut 1409/1989, s. 48-51; Müfîd, *Şerḫu 'Akâ'id-i's-şadûk* (*Evâ'ilü'l-Maḳâlât* içinde, nşr. Abbâskulî S. Vecdî), Tebriz 1364 hş., s. 217-219; Kâdî Abdülcebbar, *Teşḫîṭü delâ'ilü'n-nübüve*, Beyrut, ts. (Dârü'l-Arab), s. 715; Bağdâdî, *el-Farḳ* (Abdülhamîd), s. 230-312; a.m.f., *Uşûlû'd-dîn*, s. 331; İbn Hazm, *el-Faṣl* (Umeiry), II, 272; V, 35-50; Muhammed b. Mâlik el-Hammâdî, *Keşfü esrârü'l-Bâṭniyye* (nşr. M. Zâhid Kevserî), Kahire 1939; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 173-190; Neşvân el-Himyârî, *el-Hûru'l-ʿîyn*, Kahire 1948, s. 146; İbnü'l-Cevzî, *Telbîsü ʾİblîs*, s. 97-112; Fahreddin er-Râzî, *İ'tikâdât* (Neşşâr), s. 87-92; İbn Ebû'l-Hadîd, *Şerḫu Nehcî'l-belâğ* (nşr. M. Ebû'l-Fazl İbrâhîm), Beyrut 1965, VIII, 119-122; X, 10-11; Browne, *LHP*, I, 310-336; II, 195; Abdullah Feyyâz, *Târḫü'l-İmâmiyye*, Beyrut 1395/1975, s. 86-129; Âlî Sâmi en-Neşşâr, *Neş'e-tü'l-fikrî'l-felsefî fi'l-İslâm*, Kahire 1977, II, 65-99; Yûsuf Derîş Gâvânîme, *Ġulâtü's-Şat'âtü'l-Bâṭniyye fî bilâdî's-Şâm*, Amman 1401/1981, s. 9-47; Abdullah Sellûm es-Sâmerrâî, *el-Ġulûv ve'l-fıraku'l-Ġâliyye*, Bağdad 1982; İrfân Abdülhamîd, *Risâsetü fi'l-fırâḳ ve'l-'akâ'idü'l-İslâmiyye*, Beyrut 1404/1984, s. 74-88; Fethî M. ez-Zagbî, *Ġulâtü's-Şî'a*, Tanta 1409/1988; Waddâd al-Qâdî, "The Development of the Term *Ġhulât* in Muslim Literature with Special Reference to the Kaysaniyye", *Akten des VII. Kongresses für Arabistik und Islamwissenschaft*, Göttingen 1976, s. 295-319; Willia F. Tucker, "Asiler ve Gnostikler el-Muğire İbn Said ve Muğiriyye" (trc. Ethem Ruhi Fiğlalî), *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, V, Ankara 1982, s. 203-229; Wilferd Madelung, "Shiism", *ER*, XIII, 245-246; M. G. Hodgson, "*Ġhulât*", *EJ*² (İng.), II, 1093-1095; "*Ġulât*", *DMF*, II/1, s. 1812.

MUSTAFA ÖZ

GALLAND, Antoine

(ö. 1715)

**Binbir gece masallarını
Avrupa'ya tanıtan
Fransız şarkiyatçısı.**

6 Nisan 1646'da Kuzey Fransa'da Picardie bölgesinde bulunan Rollot kasabasında doğdu. Dört yaşında iken babasını kaybetti. Noyon Koleji'nde Grekçe, Latince ve İbrânîce okuduktan sonra Paris'e giderek (1661) öğrenimini Plessis Koleji ile Sorbonne Üniversitesi'nde sürdürdü. Kraliyet Koleji'nde katıldığı dersler ve Sorbonne Kütüphanesi'nde Doğu yazmaları katalogunun düzenlenmesi faaliyetleriyle Doğu dillerini öğrenmeye başladı ve İbrânîce bilgisini geliştirdi. Bir Latince profesörünün yanında çalışırken o sırada İstanbul büyükelçiliğine tayin edilen Charles Marie François Ollier de Nointel tarafından özel kâtipliğe seçildi. 22 Ekim 1670 tarihinde İstanbul'a ulaşan Nointel'in en önemli görevi kapitülasyonların yenilenmesini sağlamaktı. Bunun başarılmasının ardından Galland, elçiyle birlikte bazı Yakındoğu limanlarını ziyaret ettikten sonra tekrar İstanbul'a gitmeyip Paris'e döndü (1675) ve pek çok tarihî eser topladığı bu seyahatin notlarını kitap halinde getirdi. 1677'de üç koleksiyon meraklısı için yeniden Türkiye'ye giderek bir yıl kaldı ve yine tarihî eser topladı. 1679'da ise aynı amaçla bu defa Doğu Hindistan Şirketi tarafından görevlendirildi; bir buçuk yıl sonra şirketin vazgeçmesi üzerine gezisini önce ünlü devlet adamı Colbert'in, onun 1683'te ölümü üzerine de Marquis de Lovius'un desteğiyle ve "kralın antikacısı" unvanıyla sürdürdü. Mısır'da ve Anadolu'da dokuz yıl devam eden bu seyahatinden 1688'de, 16.000 kişinin ölümüne ve İzmir Kalesi'nin yıkılışına yol açan büyük depremi gördükten sonra döndü. Fransa'ya gidişinde Kraliyet Kütüphanesi muhafızı M. Thevenot'nun himayesine girdi. Daha sonra Barthélémy d'Herbelot'nun yanında çalışarak *Bibliothèque orientale* adlı eserinin basımına yardımcı oldu; yazarın ölümü üzerine (1695) kitabın tamamlanmasını sağlayarak girişini yazdı. 1709'da Collège de France'a Arapça hocası tayin edildi; 17 Şubat 1715 tarihinde Paris'te öldü.

Eserleri. 1. *Les mille et une nuits, Contes arabes traduits en français* (I-XII, Paris 1704-1717). Bu eser için ana

kaynak, Suriye'den kendisine yollanan dört ciltlik eski bir yazma olmakla beraber (üç cildi Bibliothèque Nationale, Doğu Yazmaları, nr. 3609-3611) Galland da ağızdan veya başka kaynaklardan derlediği masalları bu esere ilâve etmiştir. Bu hacimli kitap büyük ilgi görmüş, çeşitli Avrupa dillerine çevrilerek defalarca basılmış ve Michel Gall adlı bir yazarı göre Kitâb-ı Mukaddes'ten sonra en çok okunan kitap olmuştur. O zamana kadar korku ve antipatiyle bakılan müslüman Doğu, ilk defa bu eser sayesinde zenginlikleri ve sevimli yönleriyle Batı'ya açılmıştır. 2. *Les contes et fables de Bidpai et de Lokman* (Paris 1724). 3. *Les paroles remarquables, les bons mots et les maximes des orientaux* (Paris 1694). Doğulular'ın nükte ve vezirleriyle ilgili Arapça, Farsça ve Türkçe eserlerden aldığı notlarla zenginleştirilmiş olan bu eser de yine edebiyat açısından önemlidir. 4. *Journal d'Antoine Galland pendant son séjour l'ambassade de France à Constantinople* (Paris 1880). Galland'ın Türkler hakkındaki eserlerinin en meşhuru, Charles Schefer'in ilmî açıklamalarıyla birlikte yayımladığı seyahat notlarından oluşmaktadır. Metin olarak pek başarılı sayılmamakla beraber önemli bilgiler ihtiva eden eser Nahit Sırrı Örik tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir (bk. bibl.). 5. *Relation de la mort du sultan Osman et du couronnement sultan Mustapha* (Cologne 1678). 1676'da Türkçe'den çevirdiği bir eserdir. 6. *De l'origine et des progrès du Café* (Caen 1699).

Galland, ayrıca tarih ve gramer üzerine notlar ihtiva eden bir de Kur'an tercümesi hazırlamış, fakat bu eseri basılamamıştır. Basılmayan diğer eserleri arasında ise İstanbul şehrinin tanıtımı, seyahatlerinin ayrıntılı hikâyesi, Türk-Arap yazarlarının bir listesi, Osmanlı Devleti'nin genel bir tarihi bulunmaktadır; ayrıca Naîmâ'nın *Târih*'ini de Fransızca'ya çevirmiştir. Bunlardan başka bir nümismat olarak da tanınan Galland'ın yine basılamamış eserleri arasında bir meskûkât lügatı ile tarihî madalyalara dair birçok araştırması vardır. Osmanlı ülkesinden yıllarca tarihî eser, özellikle sikke, madalya ve yazma kitap toplayarak bunlarla Fransa'daki müzeleri ve kütüphaneleri zenginleştiren Galland'ın götürdüğü kitaplar arasında, bugün Bibliothèque Nationale'de muhafaza edilen nefis minyatürlerle süslü ve Uygur alfabesiyle yazılmış bir mi'racnâme de bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Antoine Galland, *İstanbul'a Ait Günlük Hatıralar* (trc. Nahid Sırrı Örik), I-II, İstanbul 1949-73, C. Schefer'in önsözü, I, 1-12; M. de Boze, "M. Galland'ın Senâsı ve Eserlerinin Listesi", a.e., I, 13-20; *Der Grosse Brockhaus*, Leipzig 1930, VI, 730; J. Fück, *Die Arabischen Studien in Europa*, Leipzig 1955, s. 99 vd.; M. Abdel-Halim, *Antoine Galland, sa vie et son œuvre*, Paris 1964; *Lexikon der islamischen Welt* (ed. Kreiser-Diem-Majer), Stuttgart 1974, III, 134; Necib el-Akiki, *el-Müsteşrikün*, Kahire 1980, I, 160; Abdurrahman Bedevî, *Mevsû'atü'l-müsteşrikün*, Beyrut 1984, s. 101-103; *Binbir Gece Masalları* (trc. Alim Şerif Onaran), İstanbul 1992, mütercimnin önsözü, I, 6-11; Ziyat Akkoyunlu, "Binbir Gece Masalları Üzerine Yapılan Çalışmalar", *TKA*, XVII-XXI/2 (1979-83), s. 1-2, 4-5; Vehbi Belgin, "Binbir Gece Masallarının Sonsuz Gençliği", *Halk Kültürü Dergisi*, İstanbul 1986; Janine Miquel-Ravenel, "A la rencontre d'Antoine Galland, premier traducteur des *Mille et une nuits*", *Arabica*, XLI/2, Leiden 1994, s. 147-161; Cavit Baysun, "Naîmâ", *İA*, IX, 48; E. Littmann, "Alf Layla wa-Layla", *El2* (İng.), I, 359; "Galland", *EBr*, IX, 1094; S. Yerasimos, "Galland, Antoine", *DBİstA*, III, 374.

TURGUT AKPINAR

GALLE

(الغلة)

Taşınır ve taşınmaz malların, özellikle vakıf mallarının geliri anlamında hukuk terimi.

Gall kökünden türeyen bir isim olan galle (çoğulu gallât, gılâl) sözlükte "gelir, kira, topraktan sağlanan mahsül" anlamlarına gelir. Bir hukuk terimi olarak ev, han, dükkân gibi gayri menkullerin kirasını, bağ, bahçe ve tarlaların ürünü ve paranın getirisini ifade eder. Bu bakımdan "nema" ve "ziyade" ile ortak bir anlama sahiptir. Alışveriş, şû'a, rehin ve vasiyet gibi hukukî işlemlerde akde konu olan malda meydana gelen fazlalığın kime ait olacağı konusu hukukçular arasında tartışılmıştır (bk. ZEVÂİD). Ancak galle terimi daha çok vakıf mallarından sağlanan gelir hakkında kullanılmaktadır. Buna göre bir vakfa gelir sağlamak üzere tahsis edilen taşınır taşınmaz her türlü malın tabii ve hukukî semerelerine galle denir.

Vakıf malları ya bizzat kendisinden faydalanan (müessesât-ı hayriyye) veya gelirinden istifade edilenler (müstegallât-ı vakfiyye) olmak üzere ikiye ayrılır. Cami, okul, hastahane birinci gruba; han, dükkân, çiftlik gibi mallar da ikinci gruba girer. Birinci grupta yer alan mallar kullanılmak için tahsis edilmişken ikinci

grupta yer alanlar gelir getirmek üzere tahsis edilir ve bu tür mallardan elde edilen gelir vakfın amaçları doğrultusunda harcanır. Fıkıh kitaplarında bu harcamanın şekilleri ve tâbi olduğu esaslar anlatılmıştır. Burada esas belirleyici unsur vakfı kuran kimsenin ortaya koyduğu iradedir. Vakfeden kimse (vâkıf) senette vakıftan faydalanacak kimseleri, harcama kalemlerini genellikle ayrıntılı olarak belirler. Bu durumda vakfın tamir masraflarından artan geliri vâkıfın belirlediği kimselere ve yerlere harcanır. Bunların başında "vazife" denilen maaşlar ve istihkak payları gelmektedir.

Vakfın gelirlerinden verilen vazife ve tahsisat ikiye ayrılır. Birincisi, ifa edilen bir hizmet veya görev karşılığında verilen maaş veya tahsisattır ki bunlar hukukî mahiyetleri itibarıyla birer ücrettir. Müderrislik, imamlik vb. bir görev karşılığında verilenler bu gruba girer. Herhangi bir görev söz konusu olmaksızın verilenler ise ikinci grubu oluşturur. Aile vakıflarında vakfı kuran kimsenin yakınlarına verilen atıyye ve ihsanlarla hayrî vakıflarda fakirlere verilen sadakalar bu grupta yer alır. Atıyye ve ihsanlar, fakir olsun zengin olsun belirli konumda bulunan herkese verildiği halde sadakalar mahiyeti gereği sadece fakirlere dağıtılır. Vakıf şartnamede ayrı bir esas belirlememişse vakıf gelirlerinden faydalanmada eşitlik esastır. Ancak farklı oranlarda faydalanma öngörmüşse veya faydalanma için belirli bir sıralama yapmışsa onun iradesine uyulur. Uzun süreli bir hayatıyete sahip olan vakıflarda vakıftan faydalanma esasları önemli yer tutmakta ve günümüzde de galle-ye istihkak davaları hâlâ vakıflarla ilgili uyuşmazlıkların önemli bir kısmını teşkil etmektedir.

Vakıf gelirlerinin hem tahsilinde hem de vakfiyedeki esaslar dahilinde harcanmasında mütevellîye önemli görevler düşmektedir. Vakfın mümkün olduğunca kurulduğu şekliyle devam etmesi için gelirlerinin harcanmasına yönelik olarak mütevellîlerin uyacağı bazı kısıtlayıcı esaslar getirilmiştir. Buna göre mütevellî vakıf gelirinden verilen maaş ve tahsisatları iktisadî şartların değişmesine paralel olarak ancak vâkıf tarafından bu yönde bir yetki verilmişse artırılabilir; aksi halde bu arttırım ancak hâkim tarafından yapılabilir. Bu yetki son dönemlerde mazbut vakıflarda Evkaf